

Den tyske kystbefæstning i Nordjylland 1940-45

Fotos: Orla Jensen, Farsø, 1945. Stillet til rådighed via Michael Svejgaard, Karup.

I år er det 50-året for Danmarks besættelse 9. april 1940. De sidste spor af besættelsestiden er ved at forsvinde, men rundt ved vores kyster ligger der en række tyske betonanlæg, der minder os om tiden. I årene efter befrielsen forsøgte man at gemme og glemme disse anlæg, men i dag er der mere forståelse for, at vi ikke må glemme denne periode i vores historie og de erfaringer, der blev gjort her. Sporene efter besættelsesmagten minder os om, at frihed og fred ikke er en selvfølge.

Der foregår i disse år et stort registreringsarbejde på landsplan med at indsamle, registrere og systematisere de oplysninger, der endnu kan hentes ud af anlæggene i terrænet. Det er Miljøministeriet, der koordinerer projektet »Befæstningsanlæg i Danmark 1858-1945«. De tyske kystforsvarsanlæg i Danmark - populært kaldet »Atlantvolden« - indgår som en væsentlig undergruppe heri.

I arbejdet med de tyske anlæg indtager registreringsarbejdet i Nordjyllands Amt absolut førstepladsen, dels fordi Bangsbomuseet er gået aktivt ind i sagen, dels fordi det er lykkedes

at organisere en gruppe frivillige - Besættelsestidshistorisk Selskab for Nordjylland - der arbejder seriøst og effektivt med registreringen. Skulle nogen ligge inde med fotos, kort, erindringer eller andet, der kan hjælpe i dette arbejde, er man velkommen til at henvende sig til Bangsbomuseet.

Straks efter besættelsen af Danmark 9. april 1940 begyndte den tyske værnemagt at befæste de danske kyster. I løbet af kort tid opstillede den tyske marine en række kyst- og luftværnsbatterier og hertil kom, at det tyske luftvåben begyndte en kraftig udbygning og befæstning af flyvepladserne. Dette skete ikke ud fra en defensiv tankegang, men som led i kampene om Norge, hvor det var vigtigt at sikre forbindelsen over Danmark til Norge, og forhindre fjentlig indtrængen i Kattegat og Østersøen.

I sommeren 1940 stod Tyskland meget stærkt. I løbet af foråret og sommeren havde tyskerne erobret Danmark, Norge, Holland, Belgien og Frankrig samt tilføjet England alvorlige nederlag. Tyskland havde med sine erobringer tilkæmpet sig en gun-

stig udgangsposition for en videre krigsførsel mod England. En egentlig invasion kunne imidlertid ikke iværksættes, før man havde erobret luftherredømmet over England, hvilket aldrig lykkedes. Det betød, at på kort sigt kunne England ikke besejres. På den anden side var en engelsk invasion i Vest- eller Nordeuropa i sommeren 1940 helt udelukket, men mindre angreb kunne tænkes, ligesom luftangreb var en permanent trussel.

Det tyske kystforsvar i Danmark i 1940-42 må ses ud fra denne situation. De fleste af de i Danmark opstillede batterier blev stående, efter at kampene i Norge var afsluttet. Der var ikke tale om en sammenhængende kæde af befæstningsanlæg, men udelukkende om et punktforvar af de vigtigste havne og farvandsområder på linien Frederikshavn-Skagen-Esbjerg, samt ved Øresund, Storebælt og i Østersøen. Frederikshavn, Hanstholm og Esbjerg udgjorde tyngdepunkterne.

I Nordjylland var der i sommeren 1940 opstillet to marinekystbatterier ved Skagen, formodentligt tre marinekyst- og marineflakbatterier ved Frederikshavn og endeligt et marinekystbatteri ved Hals. Af disse blev kun det ene af batterierne ved Skagen fjernet i løbet af eftersommeren 1940.

Det første tilløb til en mere omfattende befæstning af de danske kyster skete i begyndelsen af 1941, da den tyske hær og marine undersøgte mulighederne for opstilling af hærkyst-

batterier i Danmark. Årsagen til ønsket om opstilling af hærkystbatterier var, at man ved erobringerne i 1940 var kommet i besiddelse af meget lange kyststrækninger. En sikring af disse kyster alene ved hjælp af hærstyrker ville have bundet store troppestyrker, som man havde brug for til angrebet på Sovjet, der skulle finde sted i sommeren 1941. Hærkystbatterierne skulle således tjene til at udfylde hullerne efter de borttrukne styrker.

Af de hærkystbatterier, der i løbet af sommeren og efteråret 1941 blev opstillet langs den jyske vestkyst, fik Nordjylland tildelt to, som begge kom til at stå ved Hirtshals.

Opstillingen af hærkystbatterierne betød en styrkelse af kystforsvaret i Jylland, men der var stadig kun tale om et punktforvar beregnet til at afvise mindre landgangsforsøg. Efter opstillingen af hærkystbatterierne skete der ingen større ændringer i strukturen i kystforsvaret eller nyopstillinger, hverken i Nordjylland eller øvrige Jylland, før sommeren 1942.

Ved årsskiftet 1941/42 var Tysklands situation den, at man hverken havde været i stand til at tvinge England i knæ eller besejre Sovjet, og man havde nu også USA som fjende. I såvel øst som vest måtte man forudse, at krigen ville trække i langdrag, og at den fremover skulle udkæmpes på to eller flere fronter. Man måtte også forudse at skulle indsætte endnu større styrker i kampene på østfronten, hvilket måtte ske på bekostning

af forsvaret af de vest- og nordeuropæiske kyster, hvor der nu kunne frygtes en vestallieret invasion.

I denne situation blev beslutningen om opførelse af Atlantvolden truffet. Befæstningsanlæg i beton langs de vest- og nordeuropæiske kyster skulle erstatte de tropper, man havde brug for på østfronten. I december 1941 befalede Hitler, at de tyskbesatte kyster skulle udbygges til en »ny Vestvold«. Navnet er en hentydning til den vestvold, der blev bygget langs Tysklands vestgrænse før krigen.

På langt sigt var det hensigten at bygge en sammenhængende kæde af befæstningsanlæg fra Nordkap til den Fransk-Spanske grænse, men på grund af de anspændte kræfter skulle man indledningsvis fortsætte den feltmæssige udbygning og koncentrere befæstningen om de invasionstruede områder. I europæisk perspektiv blev prioriteringen: 1) Norge, 2) Frankrig og Belgien og 3) Holland og Jylland, - Jylland på linien Frederikshavn-Skagen-Grænsen. Den jyske østkyst syd for Frederikshavn skulle indtil videre ikke udbygges, Østersøindgangene skulle dog kunne spærres. Ordren understregede, at hærstyrkerne i Vest- og Nordeuropa ville blive udtyndet i takt med forøgelsen af forsvarsanlæggenes styrke.

De generelle retningslinier for udbygningen kom i marts 1942. Ordren prioriterede fæstningsbyggeriet således, at tyngdepunkterne skulle være de kystområder, der kunne be-

tragtes som de sandsynligste landgangsområder. Her skulle der oprettes forsvarsområder. De områder, hvor der kunne ventes mindre angreb, skulle indrettes som støttepunkter i tilknytning til eventuelle kystbatterier. Endelig skulle mindre truede områder kun overvåges. Omkring årsskiftet 1941/42 vurderedes det, at en invasion mod Esbjerg-området var mulig, mod vestkysten vanskelig, men man anså det for muligt, at en invasion i Norge kunne kombineres med en invasion i Nordjylland, hvorved Norge ville blive afskåret. Mindre angreb ansås dog for mest sandsynlige.

Erfaringerne fra flere mindre vestallierede landgangsoperationer i 1942 overbeviste tyskerne om, at en landgang ville ske på flanken af de havne, fjenden nødvendigvis måtte erobre. Kystforsvaret skulle derfor forstærkes ved havnenes flankeområder, hvorimod det kunne udtyndes på de åbne kyster. Et andet kritisk punkt i forsvaret var vejene gennem klitterne og gennem de fugtige områder bag disse, »landbroerne«, fra kysten og ind i land, typisk ved mindre fiskerlejer. Også her skulle der befæstes. Som egnede steder for en invasion nævntes i foråret 1943 Esbjerg, Hirtshals og Skagen.

De befæstningsanlæg, som var blevet opført i Nordjylland i perioden foråret 1940 - sommeren 1942 var rent feltmæssige anlæg, der stort set bestod af jordstillinger, eventuelt med ammunitionsrum og fundamenter til

kanoner i beton samt træbarakker til mandskabet. De få betonanlæg fra denne periode er stort set alle relativt lette anlæg, bygget efter individuelle tegninger. Ordren om påbegyndelsen af Atlantvolden stillede imidlertid helt nye krav til byggeriet; således måtte arbejdet foregå langt mere effektivt på grund af opgavens uhyre omfang. Dette skete blandt andet ved, at der inførtes en lang række standardbunkere tilpasset forskellige opgaver, som med kun små ændringer kunne anvendes overalt i befæstningsanlæggene langs hele det besatte Europas kyster. Dette afspejler også på anden vis ændringerne i kystforsvarets opgaver, idet disse bunkers oftest var meget svære anlæg - de skulle kunne afvise egentlige landgangsoperationer med forudgående massive bombardementer fra søen og luften.

Udbygningen af kystbefæstningen i Danmark påbegyndtes i sommeren 1942. I Nordjylland blev der rekonstrueret for opstilling af to marinekystbatterier i Løkkenområdet. Opstillingen fandt sted i løbet af efteråret. Derudover gik man i gang med at udbygge de allerede opstillede batterier med svære betonanlæg. Den egentlige udbygning af kystforsvaret i Danmark tog imidlertid først alvor fart i 1943, hvor udbygningen af kystbatterierne fortsatte og der påbegyndtes en systematisk anlæggelse af infanteristøttepunkter til de tyske hærstyrker, der flyttedes ud til kysterne, på linien Skagen-Es-

bjerg. Tyngdepunkterne i kystforsvaret blev områderne: Frederikshavn, Skagen, Løkken, Hanstholm, den vestlige indsejling til Limfjorden, Søndervig, Blåvand og Esbjerg, med Hanstholm og Esbjerg som de absolut største.

I løbet af 1943 var krigslykken endegyldigt vendt til tyskernes ugunst. I øst og syd var de tyske hære på tilbagetog og de vestallierede havde invaderet Italien. Situationen havde i slutningen af 1943 udviklet sig sådan, at tyskerne nu måtte prioritere kystforsvaret højere på bekostning af østfronten. Invasionsforsvaret skulle styrkes og flere kystbatterier opstilles. Tillige blev Danmark fra 1943 også betragtet som særligt invasionstruet. Dette resulterede i opførelsen af en lang række nye marine- og hærkystbatterier i Jylland i slutningen af 1943/begyndelsen af 1944, samt i udskiftning af forældet materiel. For Nordjyllands vedkommende gav dette sig udtryk i, at der blev opstillet fem nye marinekystbatterier ved henholdsvis Tversted, Ålbæk, Skagen, Frederikshavn og Hals og to nye hærkystbatterier ved henholdsvis Bulbjerg og Slettestrand foruden at batterierne ved Løkken og et ved Frederikshavn blev omarmet. De nye kystbatterier blev alle udbygget med lette betonanlæg.

Trods den påbegyndte udbygning var der dog stadig i slutningen af 1943 egentlig tale om et punktforsvar, idet lange kyststrækninger lå uden befæstningsanlæg. For at udbedre dette

Svær bunker til panserværnskanon ved Skagen. Sløringsnettene er fjernet, men bunkeren er endnu camouflagemalet. Man aner her anlæggenes kraftige dimensioner.

Marineradar-anlæg på Grenen. Radarbunker i baggrunden og mandskabsbunker i forgrunden; mandskabsbunkeren med den karakteristiske ringstilling på taget.

påbegyndtes sent i 1943 opførelsen af en gennemløbende pigtråds- og minespærring langs vestkysten. I forbindelse hermed skulle der indrettes mindre grupper af lettere betonanlæg, flankeringsgrupper, med få hundrede meters mellemrum. Langs det nordlige Jyllands kyster blev dette system imidlertid aldrig rigtigt udbygget, idet flankeringsgrupperne kom til at ligge med flere kilometers afstand, og der heller ikke blev lavet nogen sammenhængende forbindelse mellem de forskellige støttepunkters pigtråds- og minespærringer. Disse anlæg ses ofte omtalt som 1. stilling, selvom 1. stilling faktisk også omfattede alle støttepunkter m.v. ved kysten.

For tillige at udbygge forsvaret i dybden blev der i efteråret 1943 endvidere påbegyndt anlæggelsen af en 2. stilling, først og fremmest i form af pansergrave, som lå i en afstand af en halv snes kilometer bag kysterne i Nord- og Vestjylland. Perimeterforsvaret af en række forsvarsområder og støttepunkter samt militært vigtige byer blev ligeledes styrket. Desuden påbegyndtes i Sønderjylland opførelsen af tre øst-vest løbende stillinger.

Ligeledes i 1943 begyndte den tyske marine at opstille en kæde af radarstationer langs vestkysten og i Nordjylland, og senere også i de indre farvande. Flyvevåbnet var allerede i 1942 begyndt at opstille sine radarstationer.

I juni 1944 gik de vestallierede så i land i Frankrig. I Danmark var inva-

sionsforsvaret ikke færdigt. På den vigtigste linie Frederikshavn-Skagen-Esbjerg var der stadig tale om et punktforsvar. Det er tydeligt, at man primært har tilstræbt at udbygge områderne ved de vigtigste havne og farvandsområder samt områderne med de såkaldte landbroer, hvor gode veje førte helt ud til havet.

Fra sommeren-efteråret 1944 og frem til krigens afslutning pegede især den tyske marine på faren for en invasion i Skagerak og Kattegat, og faren for, at de vestallierede ville trænge ind i Kattegat og Østersøen. Dette ville sandsynligvis være ensbetydende med, at forbindelsen til Norge blev afskåret, og muliggøre en allieret landgang i selve Tyskland. Her til kom faren for, at Sverige måske ville træde ind i krigen på allieret side.

Der blev herefter, fra efteråret 1944, opstillet en række marinekystbatterier på den jyske østkyst og nordkysten af Fyn og Sjælland, alle opstillet rent feltmæssigt. I Nordjylland blev der opstillet batterier ved Ålbæk, Sæby, Aså, Tofte og Helberskov.

Tyskerne fortsatte således troligt arbejdet på den danske del af Atlantvolden efter invasionen i Frankrig og de vestallieredes fremtrængen mod Tyskland. Forklaringen herpå er, at det fortsat ville være farligt at blotte den direkte adgang til Tyskland, samt at forsvaret af Danmark blev stadig svagere personelmæssigt. Betonen skulle altså fortsat erstatte tropperne.

Rundt om de befæstede byer lå der store pigtråds- og minespærringer, pansergrave m.v. Indbyggerne var i praksis spærret inde. Her Blokhus.

Stranden ved Blokhus med pigtråd, miner og jernpigbukke. Sådan så en stor del af Nordjyllands strande ud under besættelsen.

Kystforsvarets status ved Tysklands kapitulation i maj 1945 var, at 1. Stilling stort set var færdigbygget. Heri ligger der ikke en vurdering af, hvad der var nødvendigt for et effektivt invasionsforsvar, men blot en konstatering af, at langt de fleste anlæg, der var planlagt i 1944 også var blevet bygget.

2. Stilling var af vekslende færdigbygningsgrad, men på vestkysten stort set færdig. På østkysten var den kun påbegyndt. Værdien af 2. Stilling er i øvrigt noget tvivlsom, idet en hindrings værdi afhænger af, at man er i stand til at bemane den effektivt. Som personel- og materiel-situationen så ud i 1944/45, er det tvivlsomt, om 2. Stillings pansergrave ville have været af nogen særlig værdi.

Uanset at den danske — og især den nordjyske — del af Atlantvolden aldrig opnåede den frygtindgydende styrke, den tyske propaganda fortalte om, var der lagt enorme ressourcer af materialer og arbejdskraft i byggeriet. Bunkersanlæggene sætter stadig efter mere end 45 år deres præg på kystlandskabet, og er i dag stort set de eneste fysiske spor af en mørk og dramatisk periode i Danmarks historie.

Befæstningen af Nordjylland havde i maj 1945 omtrent det i kort 1. visste omfang.

Kun en del af disse anlæg kan dog ses som egentligt kystforsvar. Kort 2 viser de anlæg, der, i altfald i første omgang, er omfattet af registreringsarbejdet.

Følgende er en kortfattet oversigt over hvad de enkelte støttepunkter m.v. i Nordjylland bestod af. Nordjylland må i denne sammenhæng sættes til kyststrækningen Bullbjerg-Skagen-Randers Fjord.

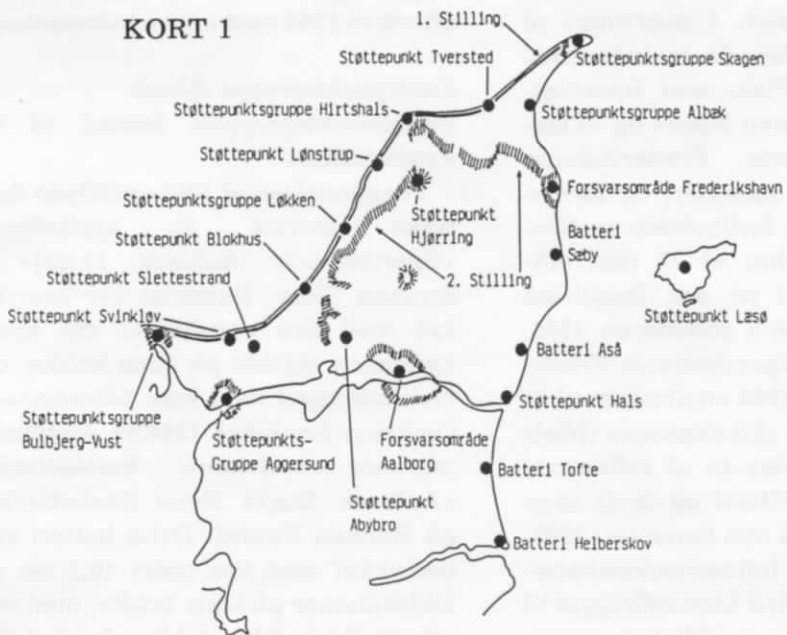
Grundenheden i den tyske befæstning var modstandsrede og støttepunkt, der på forskellig vis kunne udbygges til støttepunktsgruppe og forsvarsområde, alt af stigende omfang og styrke, fra modstandsrede over støttepunkt og støttepunktsgruppe til forsvarsområde. Et støttepunkt, og i nogen grad også en modstandsrede, blev udbygget med mortar- og maskingeværstillinger, pigtråds- og mine-spærringer m.m. Forsvarsområder og en del støttepunktsgrupper blev igen omgivet af betonspærringer, pansergrave, minefeller og pigtrådsspærringer understøttet af grupper af mortar-, maskingeværs- og panserværnsstillinger og mandskabsbunkere.

Forsvarsområde Frederikshavn

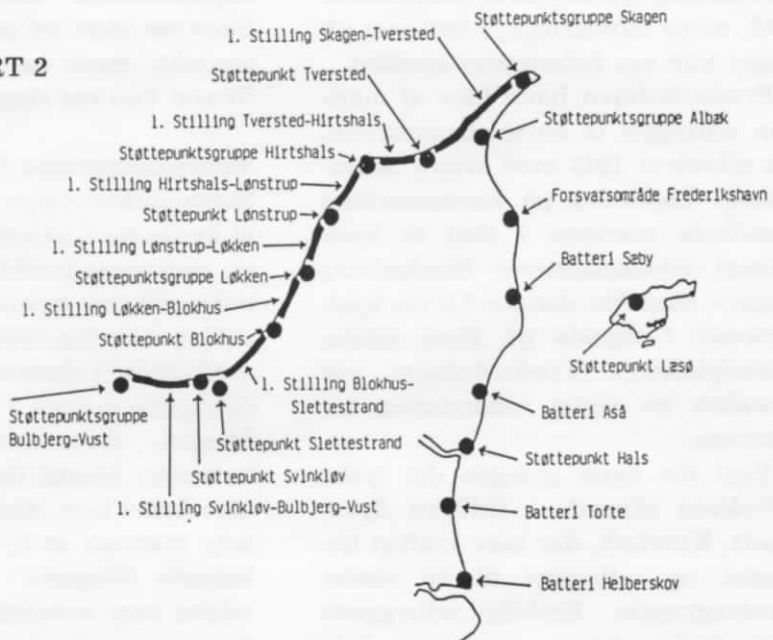
Forsvarsområde Frederikshavn bestod af en række kyst- og luftværnsbatterier, en støttepunktsgruppe omkring flyvepladsen, en modstandsrede omkring havneområdet og en forsvarsstilling omkring byen.

Allerede i foråret 1940 opstillede den tyske marine et 15 cm kystbatteri syd for byen, og to 105 mm luftværns/kystbatterier henholdsvis nord og syd for byen, alt i feltmæssig opstilling. 15 cm batteriet flyttedes i efteråret 1940 tilbage til Tyskland og afløstes, formodentlig samtidigt, af et

KORT 1

KORT 2

kystbatteri bestående af fire danske 12 cm kystkanoner. I slutningen af 1943 omarmeredes de to luftværns/kystbatterier, »Flak- und Sperrbatterie Frederikshavn Nord« og »Flak- und Sperrbatterie Frederikshavn Süd« til 75 mm kanoner, og formodentligt i samme forbindelse opstillede marinen endnu et 75 mm luftværns/kystbatteri på øen Deget øst for byen, vistnok i sommeren 1944. Kystbatteriet, »Sperrbatterie Frederikshavn«, blev 1944 omarmet til fire danske 15 cm skibskanoner (Niels Juel). Endelig blev to af luftværns/kystbatterierne (Nord og Syd) atter omarmet til 105 mm kanoner i 1945. Kystbatteriet og luftværns/kystbatterierne Nord og Syd blev udbygget til støttepunkter og opstillet i svære betonanlæg fra efteråret 1942/foråret 1943, mens luftværns/kystbatteriet på Deget kun var feltmæssigt opstillet.

Frederikshavn havn blev af marinen udbygget til en modstandsrede, fra efteråret 1943 med svære betonanlæg. Ligeledes på havneområdet opstillede marinen i 1944 et kystbatteri »Alarmbatterie Hindenburg Lager« med fire danske 7,5 cm kystkanoner i skjolde på åbne briske (standpladser). Frederikshavn var desuden en vigtig radarstation for marinen.

Vest for byen anlagde det tyske luftvåben allerede i 1940 en flyveplads, Knivholt, der blev kraftigt befæstet og udbygget til en støttepunktsgruppe. Endelig udbyggede den tyske hær en forsvarslinje

»Sperrriegel« i en ring om byen, fra efteråret 1944 med svære betonanlæg.

Støttepunktsgruppe Ålbæk

Støttepunktsgruppen bestod af to kystbatterier.

I begyndelsen af 1944 opstillede den tyske marine et kystbatteri, »Sperrbatterie Aalbaek Bucht« i Bunken Skov. Batteriet var bestykket med fire danske 12 cm kystkanoner i skjolde på åbne briske, og blev udbygget med lette betonanlæg. Omkring årsskiftet 1944/45 opstillede marinen endvidere kystbatteriet »Aalbaek Bucht Neue Seebatterie« på Bunken Strand. Dette batteri var bestykket med fire tyske 10,5 cm ubådskanoner på åbne briske, men nåede muligvis ikke at blive færdigt før kapitulationen. Batteriet i Bunken Skov var stort set udbygget som støttepunkt, mens batteriet på Bunken Strand kun var ringe udbygget.

Støttepunktsgruppe Skagen

Støttepunktsgruppe Skagen bestod af et kystbatteri, et infanteristøttepunkt, et radarstøttepunkt, en modstandsrede omkring havnen og en forsvarstilling omkring byen.

Allerede i foråret 1940 opstillede den tyske marine 2 kystbatterier ved Skagen, formodentligt feltmæssige batterier, hvoraf det ene ret hurtigt blev flyttet bort. Muligvis i 1941 opstillede marinen et kystbatteri, »Sperrbatterie Skagen«, syd for Grenen, måske som erstatning for det andet. Batteriet var bestykket med fire dan-

Observationstårn af træ ved Hals - også et befæstningsanlæg! Trættårne til forskellige formål var ret karakteristiske indslag i befæstningen.

Velsløret bunker i forreste klitrække ved Løkken. Her ses også en af de karakteristiske løbegrave frem til anlægget.

Marineradar-anlæg på Grenen.

ske 12 cm kystkanoner, og blev fra efteråret 1942 udbygget til et støttepunkt og opstillet i svære betonanlæg. I begyndelsen af 1944 udbyggedes batteriet med »Alarmbatterie Skagen« på landfronten. Dette var ligeledes bestykket med fire danske 12 cm kystkanoner, men opstilledes kun i skjolde på åbne briske.

Skagen havn blev af marinen udbygget til en modstandsrede, fra efteråret 1943 med svære betonanlæg. Herudover var Skagen en vigtig radarstation for marinen allerede fra 1940. Området ved Grenen var et infanteristøttepunkt for den tyske hær, fra sommeren 1942 betragteligt udbygget med svære betonanlæg. Desuden byggede hæren en forsvarslinje, »Leebstellung«, syd og vest for byen, fra efteråret 1944 med svære betonanlæg.

Endeligt havde det tyske flyvevåben fra begyndelsen af 1942 en vigtig radarstation, »Schakal«, på Grenen. Også denne blev udbygget til et støttepunkt.

Støttepunkt Tversted

Tversted var et mindre infanteristøttepunkt for den tyske hær, fra foråret 1944 udbygget med svære betonanlæg. Omkring årsskiftet 1943/44 opstillede den tyske marine endvidere kystbatteriet »Sperrbatterie Tversted« ved Tversted Strand. Batteriet var bestykket med fire tyske 10,5 cm ubådskanoner i skjolde på åbne briske og blev udbygget med lette be-

tonanlæg. Marinen havde tillige en radarstation ved Tversted, der dog muligvis aldrig nåede at blive operativ.

Støttepunktsgruppe Hirtshals

Støttepunktsgruppen bestod af to kystbatterier og flere infanteristøttepunkter, samt en modstandsrede omkring havnen.

I sommeren 1941 opstillede den tyske hær et hærkystbatteri ved Hirtshals, og i efteråret samme år yderligere et, begge placeret tæt op ad havnen. Hvert batteri var bestykket med fire franske 10,5 cm feltkanoner. Batterierne blev fra sommeren 1942 udbygget til støttepunkter og opstillet i svære betonanlæg. Byen blev også fra foråret 1943 udbygget med flere infanteristøttepunkter med svære betonanlæg. Endelig blev Hirtshals havn udbygget til en modstandsrede af marinen, fra efteråret 1943 med svære betonanlæg. Herudover havde marinen en radarstation ved Hirtshals.

Støttepunkt Lønstrup

Lønstrup var et mindre infanteristøttepunkt for den tyske hær. Støttepunktet blev fra 1944 udbygget med betonanlæg, men nåede ikke at blive helt færdigt inden kapitulationen. Marinen havde i Lønstrup en vigtig radarstation.

Støttepunktsgruppe Løkken

Støttepunktsgruppe Løkken bestod af to kystbatterier, et infanteristøttepunkt og et radarstøttepunkt.

I efteråret 1942 opstillede den tyske marine to kystbatterier i Løkken-området: »Sperrbatterie Faarupklit« syd for byen og »Sperrbatterie Løkken« nord for byen. Begge var bestykket med fire danske 12 cm kystkanoner. Batterierne blev fra anlæggelsen udbygget til støttepunkter med svære betonanlæg. I begyndelsen af 1944 omarmeredes begge batterierne; batteri Løkken til fire tyske 12,7 cm skibskanoner og batteri Faarupklit til fire danske 15 cm skibskanoner (Niels Juel). I forbindelse med batteri Faarupklit havde marinen opstillet en radarstation. Selve Løkken by var endvidere et infanteristøttepunkt for den tyske hær; fra foråret 1943 blev det udbygget med svære betonanlæg. Endelig havde det tyske flyvevåben fra slutningen af 1942 en vigtig radarstation, »Hyäne«, ved Nr. Lyngby. Radarstationen blev udbygget til et støttepunkt.

Støttepunkt Blokhus

Blokhus var et infanteristøttepunkt for den tyske hær; fra foråret 1943 blev det udbygget med svære betonanlæg.

Støttepunkt Slettestrand

Støttepunktet bestod af et kystbatteri.

I sommeren 1942 blev der ved stranden ved Slettestrand opstillet et batteri. Der var ikke tale om et egentligt kystbatteri, men om et divisionsbatteri fra den lokale infanteridivision. I begyndelsen af 1943 blev

batteriet trukket tilbage fra kysten til en højderyg, og en udbygning af stillingen med svære betonanlæg begyndte i foråret 1943. Omkring årsskiftet 1943/44 blev divisionsbatteriet tilsyneladende afløst, idet der på stedet opstilledes et hærkystbatteri med fire russiske 12,2 cm feltkanoner. Kanonerne var ved kapitulationen ved at blive indbygget i svære betonbunkers, hvilket ikke blev færdiggjort.

Støttepunkt Svinkløv

Støttepunkt Svinkløv bestod af to dele: I vest af et infanteristøttepunkt for hæren, i øst af et marineanlæg, som indeholdt en radarstation og en pejlestation for 38 cm batteriet i Hanstholm. Marineanlægget blev i efteråret 1943 udbygget med svære betonanlæg, mens dette først skete for infanteristøttepunktet fra sommeren 1944.

Støttepunktsgruppe Bulbjerg-Vust

Støttepunktsgruppen bestod af tre støttepunkter.

Omkring hovedvejen havde den tyske hær et infanteristøttepunkt bygget i 1943 med svære betonanlæg. Omkring årsskiftet 1943/44 opstillede hæren endvidere et hærkystbatteri på fire russiske 12,2 cm feltkanoner. Batteriet var ved kapitulationen ved at blive udbygget med svære betonanlæg, som dog aldrig nåede at blive støbt. Endelig var der et kombineret infanteri- og marinestøttepunkt på selve Bulbjerg-knuden. Marinen havde her en radarstation, og en pejlesta-

tion for 38 cm batteriet i Hanstholm.

Anlæggene ved Bulbjerg-Vust var omgivet af pansergrave og meget omfattende minefeller, som strakte sig fra Vejlerne i syd til kysten i nord, og anlægget spærrede dermed landforbindelsen mellem Thy og Hanherred, som her kun er få kilometer bred.

Støttepunkt Hals

Støttepunktet bestod af et kystbatteri.

Allerede i begyndelsen af 1940 opstillede den tyske marine et kystbatteri ved Hals, formodentligt et feltmæssigt batteri, der dog blev på stedet til i al fald 1941. Herefter opstillede marinen omkring årsskiftet 1943/44 et kystbatteri, »Sperrbatterie Hals«, på nordsiden af fjordmundingen. Batteriet var bestykket med fire danske 12 cm kystkanoner opstillet i skjolde på åben brisk og blev udbygget med lette betonanlæg. Det blev i krigens sidste del omarmet til fire tyske 12,7 cm skibskanoner, men nåede muligvis ikke at blive færdigt.

Jens Andersen

Grøftøjparken 164, lejl. 53, 8260 Viby, f. 12/6 1968 i Hjørring. Siden 1989 std. mag. i middelalderarkæologi ved Århus Universitet. Står for registreringer af befæstningsanlæg på Nordjyllands vestkyst.

Støttepunkt Læsø

Den tyske marine havde i foråret 1945 planer om et 30,5 cm batteri samt tungt og let luftværn på Læsø, »Batterie Nibelung«. Ingen af disse planer blev til noget. Dog var Læsø en vigtig radarstation for marinen.

Batteri Sæby, Batteri Aså, Batteri Tofte og Batteri Helberskov

Omkring årsskiftet 1944/45 opstillede den tyske marine fire feltmæssige kystbatterier på østkysten: Et batteri på fire tyske 8,8 cm kanoner, formodentligt ubåds- eller torpedobådskanoner, ved Sæby nordvest for byen, et tilsvarende batteri ved Aså, syd for byen, et batteri på fire tyske 7,5 cm panserværnskanoner ved Tofte og et tilsvarende batteri ved Helberskov. Marinen havde desuden en radarstation ved Dokkedal, i nærheden af batteriet i Tofte. Batterierne har formodentligt alle mere eller mindre været færdige. De må trods deres ringe udbygning nok opfattes som støttepunkter.

Kilder:

Knud Hendriksen: Våben i Klitterne. Skive 1983 og Arne Bonvig Christensen: Invasion i Danmark. Odense 1976, kombineret med terrenrekognosceringer af selve befæstningsanlæggene.

Jens Ole Christensen

Abildgårdsvej 43 2.sal th., 9900 Frederikshavn, f. 24/2 1962. Uddannelse cand. phil (historie) fra AUC 1989. Skriftlige arbejder: Bogen »Fladstrand - fæstning og by 1675-1818«, Bangsbomuseet 1988, og Vendsyssel Årbog 1989, samt forskellige småartikler om den tyske befæstning af Nordjylland 1940-45. Leder registreringer af befæstningsanlæg i Nordjylland.

